Türkiye'nin Eğitim Paradigması ve Yeni Paradigma Oluşturma Zorunluluğu Üzerine

İsmail Aydoğan

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Giriş

Türk eğitim paradigması Tanzimat döneminden itibaren şekillenmeye başlanmıştır. Türkiye'nin Tanzimat dönemi ile batılılaşma çabası içine girdiğinde karşısında ana örnek olarak Fransa eğitim sistemi vardı. Bu nedenle devlet tarafından açılan okulların programları ve yöntemleri Fransız okullarının program ve yöntemleriydi. Hatta o dönemden başlayarak neredeyse 1950 yıllarına kadar okullarda öğretilen dil Fransızcaydı. Fransız eğitim sisteminin temel aldığı Descartes'in akılcılığı ve onun görüşleriyle şekillen Kartezyen düşünceye göre matematik, bütün insan bilgisinin temelini oluşturuyordu[1]. Fen bilimleri hatta sosyal

1 Aklın bütün ilimlerin kaynağı olarak kabul edildiği epistemolojik bir görüş olan rasyonalizm ve bunun savunucuları olan rasyonalistler sadece aklın, gerçeği yanılsamadan ayırt edebileceğini ve deneyime anlam kazandıracağını kabul ederler. Öte taraftan rasyonalistler soyut akıl yürütmeyle; doğa, varoluş ve tüm gerçeklik hakkında inkâr edilemez, kesin hakikatlere ulaşılabileceğine inanırlar. Rasyonalistlerin hedefi matematiktekine benzer mutlak kesinliği elde etmektir. Rasyonalist Descartes matematiksel kesinlik yönteminin evrene dair hakikati keşfetmede tek güvenilir yol olduğuna inanmıştır. Her şeyi yeniden sorgulamak için yeni bir bilimsel araştırma ve matematiksel kesinlik ruhu kullanmayı önermiştir (Soccio, 2010). Bu nedenle aklın tüm insan bilgisinin temelini oluşturması mantığı, Avrupa ortaçağın dinsel içerikli düşünme ve yaşama tarzı gereği her şeyin ve tüm bilimlerin kaynağı olarak dini referans almasına karşı geliştirilen bir tepki olduğunu belirtmek gerekir. Ancak yine belirtmek gerekir ki, Kilise dininin egemenliğini ortadan kaldırmak için geliştirilen matematik düşüncesi, ileriki yıllarda bilimsel gelişmelerin kaynağı da olmuştur. Buna karşın, ülkemizde geçerli olan matematiğe ilişkin algı temelden yoksundur. Soyut düşünmeyi geliştirdiği söylenen matematik biliminin, hemen her türlü yeti ve kaynağın temeli olarak düşünülmesi doğru bir yaklaşım değildir. Medeniyetin, kültürün dikkate alınmadığı bu tür batı merkezli bilim öncelemesi veya önemliliği tartışılmalıdır. Çünkü soyut düşünceyi geliştiren tek bilim ya da düşünce matematik düşüncesi değildir. Özellikle Türk, İslam medeniyeti veya genel olarak doğu kültüründeki insanların soyut düşüncesinin şiir ve edebiyatla geliştiği unutulmamalıdır.

bilimlerin gelişmesi matematiğe dayandırılıyordu. Fransız aydınlarının vardığı bu sonuçlar, Tanzimat'la ülkemize de girmiştir. Hatta halen matematiğin en temel bilim olduğu görüşü ve bu görüş doğrultusunda eğitimcilerin, ailelerin veya ülkemizde hemen herkesin önem verdiği tek ders olarak matematiğin görülmesinin altında Fransız aydınlarından etkilenen Türk aydınının ve eğitimcilerinin dayanılmaz ısrarı vardır. Oysa bunun tersini o dönem İngilizler deneye önem vermekle göstermişlerdi. İngilizlerin önem verdiği eğitim anlayışı, Fransızların kabul ettiği varsayımdan ayrılarak (ki Fransızlar soyuttan somuta eğitimi savundukları için eğitime soyut düşünceyle başlanmasını, soyut düşüncenin de ancak matematikle sağlanacağını kabul etmişlerdi) somuttan soyuta doğru bir eğitim yapılmasını önceledikleri için eğitimde somutun önemli olduğunu; bu nedenle tabiat ve hayat bilgisini temel almak gerektiğini savunuyorlardı. İngilizlerin bu kabulü hayat bilgisi derslerinin müfredata konmasına hatta ampirik çalışmaların okullarda laboratuarla gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Ardından Kant ve Dilthey'den ilham alarak gelişen Alman eğitim sisteminin, bilimleri, sosyal ve fen olarak ikiye ayırması, bu ayrım doğrultusunda okulların ve müfredatın sosyal ve fen olarak farklılaşması, hatta aynı okul içinde edebiyat-fen ayrımı olgusu, Tanzimat'la ve yeni kurulan cumhuriyetle bizim eğitim sistemimize girmiştir. Öte yandan 1950 yılından itibaren ABD'nin eğitim sisteminin temeli olan pragmatizmin Türk eğitim sistemine girmesiyle bireyin yararına olan bilimlerin veya bilgilerin öğretilmesi, diğer bilim veya bilgilerin geri planda kalmasını doğurmuştur.[2] Görüldüğü gibi, eğitim sistemimiz bir sentez sonucu değil, eklentiler sonucudur. Bu nedenle günümüzde, biraz batılı, biraz doğulu bir eğitim sisteminin içinde bulunuyoruz.

Batı düşüncesinde eğitim algısı

Batı paradigmasında Aristo, Eflatun gibi antik yunan dönemi aydınların öncülüğü ile oluşturulan hayat ve insan algısı ile neredeyse onlardan sonra günümüze kadar olan süredeki batı dünyası aydınlarının oluşturduğu hayat ve insan algısı arasında ciddi bir fark vardır. Bu süreçte, insanı merkeze alan bir anlayıştan devleti/sermayeyi/egemen gücü merkeze alan bir anlayışa geçilmiştir. Esasında bu, hayat ve insan mühendisliğine soyunarak, evreni kendisine ram etmeye çalışan bir zihniyettir. Bu pozitivist anlayış doğayı ve insanı "öteki" olarak algılayagelmiştir. Kötülük algısını insanın doğuşuna atfettiği gibi, doğayı da aynı minval üzere değerlendiregelmiştir. Dolayısıyla her şey ve herkes yetiştirilmeli ve istenen şekle ve içeriğe sahip olmalıdır. Aksi durumda aforoz edilir. Okullar böyle bir zihniyetin ürünü olarak doğmuştur. Bu anlamda okullar bu anlayışın/pozitivizmin rot-balans servisleridir. Sıkıştırılmış hayat tarzı, insanın değersizliği ya

2 Ülken, Hilmi Ziya, *Eğitim felsefesi*, Doğu-Batı yayınları, Ankara, 2013

da ikame edilebilirliği, insan ruhundan bihaber insan algısı, geliştiği veya arttığı söylenen bilgi, ayartıcı/kışkırtıcı söylemler başka bir hayat ve insan algısı yaratmıştır. Bu insan, ruhundan, özünden, transandantal değerlerinden soyutlanmış insandır. Ne olduğu değil, ne olması gerektiğine inandırılmış bir insandır. Baudrillard'ın[3] yerinde dile getirdiği gibi, simüle edilmiş hayat ve insanda, düşünme yetisi ortadan kaldırılarak, bu insanlara okullar aracılığıyla düşünme gücü verilmesi amaçlanmıştır. Bu güç, oluşturulan hayata uyum sağlama gücü verecektir. Piaget'in zekâ tanımı tam da buna göredir: zekâ, çevreye uyum sağlama kapasitesidir.[4] 21.yüzyıl bilgi çağında bilgilerin sürekli arttığı dillendirilerek, söz konusu bilgilerin insanlara verilmesi okul yıllarının artırmasını gerekli kılmaktadır. Oysa insanın biricik amacı, hayatı sağlıklı (bedensel sağlık anlamında değil) yaşamak ve ölmektir. Arttığı söylenen bilgi, insanın sağlıklı bir yaşam sürmesine değil, sağlıklı bir işçi ya da vatandaş olmasına yaramaktadır. Aksi takdirde modern aforoz sistemi işlemektedir. Tüm bunlar sonucunda batıda zorunlu eğitim 19.yüzyılda başladı ve 1948 yılında insan hakları evrensel beyannamesi ile yaygınlaştı. Tam da bu bağlamda batı düşünce sisteminde öğretmen, ekonominin ve oluşturulan hayatın anlamına uygun birey yetiştiren kişi olarak tasavvur edildiği söylenebilir.

Doğu düşüncesi eğitim algısı

Doğu paradigmasında ise İslam'ın doğuşu (6. Yüzyıl) ile 11.yüzyıla (Selçuklu ve Osmanlıları da katarsak 18. Asra kadar da gelebilir) kadar olan hayat ve insan algısı ile 18.yüzyıldan günümüze kadar gelen insan ve hayat algısı arasında farklar vardır. Doğunun ilk dönem entelektüellerinin (İmam Muhammed, İmam Ebu Yusuf (toprak hukuku), İmam Maverdi (yönetim hukuku), Seyit Halil (savaş hukuku), Gazali ve Nevevi (ticaret hukuku), El Kindi, Farabi, İbn-i Sina, İbn-i Bace, İbn-i Tufeyl, İbn-i Rüşd (felsefe) Şahabettin Suhreverdi, Nizamülmülk, Yusuf Has Hacip) hayat ve insan algısı İslam'ın hayat ve insan algısından başka bir şey değildir. Dört halife dönemi, Emeviler, Abbasiler Endülüs ve onların entelektüelleri, hayatı kalıcı bir mekân, insanı da bu mekânın sürekli bekçisi olarak görmemişlerdir. Onlar hayatın bir imtihan, insanın ise bir "kul" olduğunu belirtmişlerdir. Doğayı da "öteki" olarak egemenlik altına alınmasına gereken değil, insanın "kulluğunu" artıran bir canlı olarak algılamışlardır. Bilgiyi ise insanların hayatını kolaylaştırıcı araçlar olarak değil, kulluğunu artıran bir araç olarak görmüşlerdir. Ve her bilgi insanı tanrıya götürmelidir. Gazali bunun dışındaki bilgilerin yararsız hatta zararlı olduğunu belirtirken bu mantalite ile düşünüyordu. Dolayısıyla

3 Baudrillard Jean, *Simulakrlar ve Simülasyon*, (Çev: Oğuz Adanır) 2006 ve *Çaresiz Stratejiler*, (Çev: Oğuz Adanır), Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2011.

4 Ginsburg, H. ve Opper, S., *Piaget's Theory of Intellectual Develoopment, An Introduction*, Prentice Hall, Inc, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996

evrendeki her şey insana yaratıcısını hatırlatmaktadır. Bu nedenle insanın eğitimi her yer ve her şeydedir. Öğretmen ise bu tasavvurda evrendeki her şeyin transandantal (aşkın) değerini anlamaya ve anlatmaya çalışan kişi olarak yer almaktadır.

20. Yüzyılda kaotik düşünce ve eğitim

18. Yüzyıldan sonra, doğu durağanlığa ve bir süre sonra ise çöküşe doğru yol almıştır. Hayat ve insan tasavvurunda yozlaşma başlamış ve bunun sonucunda ise batı ülkelerindeki gelişmelere, Biraderoğlu'nun tespitiyle, önce hayret etme, sonra hayran olma duygusu ile hareket etmiş ve bunların sonucunda da kendinden iğrenme duygusu başlamıştır.[5] 18. Yüzyıl aslında batının doğudaki hâkimiyetinin başlama yıllarıdır denilebilir. Çünkü Osmanlı özelinde doğu ülkelerindeki yapılan tüm Rönesans ve reform çalışmaları batıya olan öykünmeciliğin sonucunda yapılmıştır.

Ancak batı kültür çevresinin içinde bulunmayan ve bu kültür çevresinin içine bir türlü giremeyen birçok doğu ülkesi (elbette Türkiye'de dâhil), bilim, felsefe, sanat ve teknik alanında yaratıcı olmaktan çok, alıcı bir durumda kaldılar. Bu durum, yani sadece hazır sonuçları alma, ancak onların dış görünüşle ilgili olan hayat tarzlarını değiştirebiliyor; Fakat onların hayat tarzlarının içeriğini etkileyemiyor. Çünkü farklı hayat ve insan görüşüne sahiptirler. Hayat ve insana ilişkin görüş farkı; bireylerin hayat, insan ve doğa karşısındaki tavırları, onları kavrayışları, tarihsel varlık alanındaki başarıları, olup biten olayları çok etkiler. Görüş tarzları birbirine aykırı olan uluslar, ancak yan yana yaşayabilirler. Onlar arasındaki ilişkiler, ancak karşılıklı gereksinmelerini sağlama gibi sadece maddesel, teknik, ekonomik alanda kalır. Böyle bir durumda, herhangi bir kültür, yani insan başarısı alışverişine rastlanmaz. Çünkü tarihsel varlık alanı, insan başarılarının, insan olaylarının bir varlık alanıdır ve onların temelinde daima bir görüş tarzı gizlidir.[6]

Ülken belirttiği gibi eğitim düşüncesi bir kültür içinde olur.[7] Kendi kültürünü bilmeyen, önemsemeyen ya da dışlayan insanların, kendi insan yapısına uygun çözümler üretmesi, eğitim vermesi hayli zordur. Gülmenin, ağlamanın, esprilerin bile kültür tarafından biçimlendiği dikkate alınırsa eğitim konusunda yerelleşmekten önce millileşmek (geleneksellik) gerektiği bilinmelidir. Liberal dünyanın öngördüğü eğitim sistemleri insandan önce bireyi, fedakârlıktan önce egoizmi desteklediği, bu anlamda kendi kültürüne yabancılaşmayı pekiştirdiği ortamda, yerelleşme hiç bir işe yaramayacaktır. Özetle söylemek gerekirse, Türk eğitim sisteminin birincisi yapısal ikincisi içeriksel olmak üzere iki sorunu olduğu;

5 Biraderoğlu, *Düşünme Üzerine*, Kayseri Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, Kayseri 2013

6 Mengüşoğlu, Takıyettin, *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003

7 Ülken, H.Z., *Eğitim felsefesi*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2013

birincisinin genel devlet reformuyla ele alınması gerektiği, ikincisinin ise en temel sorun olduğu ve derhal ele alınması gerektiği ve bu bağlamda eğitim paradigmasının öğrenilerek, anlaşılarak ve günümüze uyarlayarak müfredata eklenmesi gerektiği söylenebilir.

Eğitim paradigmasında ana unsurlar

Eğitim paradigmasında birbirine bağımlı dört unsur bulunmaktadır. Bunlar; eğitim felsefesi, kültür, tarih ve bilimdir.

a) Eğitim felsefesi; eğitim felsefesinden kasıt, nasıl bir hayat ve insan düşlediğinizdir. En basit ifadeyle "nasıl bir insan yetiştirmek istiyorsunuz" sorusuna verdiğiniz yanıt sizin eğitim felsefenizi oluşturur. Tanzimat'tan beri böyle bir soru ya sorulmamış ya da çeşitli kesimlerle geçiştirilmiş veya bir yön dayatılmıştır. Tarihsel sürecimiz dikkate alındığında böyle bir sorunun sorulmamış ya da geçiştirilmiş olması olası değildir. Geriye tek bir seçenek kalıyor ve o da yön dayatılmasıdır. Bu yönün batıya doğru olduğu konusunda bir kuşku yoktur. Batının teknik ve bilim üstünlüğü temel alınarak yapılan bu yön belirlemesi, batılı, çağdaş ölçütlere uygun insan yetiştirmeyi de kapsaması zımnen kabul edilmiştir. Bu durum, daha sonra yasal metin haline getirilerek alenileştirilmiştir. Batılı, çağdaş, modern insan yetiştirme gayreti, doku uyuşmazlığı nedeniyle sıkıntılı alanlar yaratmıştır ki biz bugün o sıkıntılarla boğuşuyoruz. Bu doku uyuşmazlığı meselesi hayli önemlidir. Bunu toplumumuzdaki üvey evlat ya da kuma metaforuyla anlayabiliriz. Dışarıdan gelenler içerdekilerle hiçbir zaman aynı olmuyor. Aile fertleri benimseyemiyor. Çünkü mevcut ailenin iklimi, duygusu, birlikte yaşamışlığın oluşturduğu ailenin kısa tarihi "kumayı" kabullenemiyor. Bu nedenle Türkiye, insan yetiştirme sistemindeki doku uyuşmazlığını, batıdan kendine dönerek ortadan kaldırabilir. Bu ne demek oluyor şu halde? Bu şu demek oluyor: Doğu medeniyetinin içinden geldiğini ve kendi tarihsel süreçlerini bilen, geleneklerini yaşatan, kültürel değerlere sahip çıkan ve tüm bunlardan sonra diğer medeniyet, kültür ve insanlarla evrensel gelişmeler için işbirliği kuran bir insan. Mesela; Farabi, İbn-i Sina, Yusuf Has Hacip, İbn-i Bace, İbn-i Tüfeyl, İbn-i Rüşd, Gazzali ve Nevevi gibi doğu medeniyetinin entelektüellerine ait bilgi ve bilincinin Freud, Pastolazzi, J.J.Rousseau vb. ait olan bilgi ve bilinçten fazla olduğu bir insan. Matematiğin konularından trigonometriyi anlamakla veya fizik dersinden başarılı-başarısız olmakla batıya ya da doğuya yönelmiş olmanın birbiriyle olan ilişkisi, annesi ölmüş ya da boşanmış ailede yaşayan bir çocuğun okul başarısının düşmesi arasındaki ilişki gibidir.

b) Kültür; bir topluma özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünüdür. Toplumun felsefesinin bilgi, inanç ve davranış haline gelmiş halidir. Dolayısıyla eğitim felsefesiyle toplumun kültürü girifttir. Eğitim paradigması, o toplumun kültürüne göre bir başka ifadeyle o toplumun

bilgi sistemine, inanç sistemlerine ve geleneklerine göre oluşturulur. Kültürün dokuları eğitim sisteminin vazgeçilmezleridir. Türkiye olarak kültürümüzün dokuları doğunun kadim geleneklerinin sonuçlarıdır. Alevi-Sünni, Kürt-Türk-Çerkez v.s bu toplumun kültür dokuları olarak eğitim paradigmasının nirengi unsurlarıdır. Bu unsurlarla barışık, bu unsurları içine alan önyargısız, olumsuz algıdan uzak bir şekildeki inanç ve kabul, eğitim paradigması oluşturmada esas teşkil eder.

c) Tarih; İnsanların bir önceki başarılarının, bir sonraki başarılarını etkilemesi doğadaki gibi değildir. Çünkü bir önceki başarının, bir sonraki başarıyı etkilemesi için, şimdi yaşayan insanın kendisinden önceki başarıları bilmesi, farkında olması gerekir. Bu başarılar bilinmediği sürece, onların kendiliğinden sonraki insan başarılarını etkilemesine olanak yoktur. Örneğin Marks, Descartes ve Kant gibi filozoflar düşüncelerini belirli bir çağda ortaya koydular. Ancak bir kez ortaya konulan bu düşünceler ve başarılar, kendilerinden sonra gelen kuşakların başarılarını, düşüncelerini, tavırlarını etkiledi. Bir Goethe'nin, bir Yunus'un başarıları da kendilerinden sonra gelenleri etkiledi. Böyle bir etkinin olabilmesinin tek şartı, bu filozofların başarılarının bilinmesine, okunmasına, onların üzerinde düşünülmesine bağlıdır. İnsan başarılarının daha önceki başarılar tarafından yönlendirilmesi ya da determine edilmesi, yeni başarıların oluşmasını sağlar. İnsan kültürü de ancak bu şekilde ilerlemeler gösterir. Eğer belli bir çağda ortaya konulan başarılar bilinmezse, onlar etkisiz kalırlar. Fakat bu, onların her zaman böyle kalmalarını gerektirmez. Bu başarılar ortaya çıktıkları çağda değil, başka bir çağda yaşayan insanları etkileyebilirler. Bu başarılar, ya onlar tarafından geliştirilir ve bunlar da, yeni başarıların kaynağı olurlar ya da o çağın başarılarının gelişmesine engel olunur. Fakat bu başarıların, başka bir çağda, yeniden ve yeni baştan insanları etkilemeyeceği söylenemez. Doğaldır ki burada sözü edilen başarıların, gerçek başarılar olması gerekir. Zaten gerçek olmayan başarılar kısa ömürlüdürler ve bir daha dirilmezler. Onlar unutulmaya terkedilmiş olan başarılar olarak kalırlar.[8] Örneğin Spinoza, Descartes veya Voltaire, F.Bacon'nın, T.Hobbes'in, Aquinolu Thomas'ın, Seneca'nın, Epikuros'un ve Sokrates'in bilinmesinden, okunmasından, onların düşünceleri üzerinde düşünülmesi sonucu oluşan bir etkinin sonuçlarıdır. Bugün ABD veya Avrupa'da Noam Chomsky ya da Jean Baudrillard çıkabiliyorsa sözkonu etkinin halen devam ettiği söylenebilir.

Ancak Avrupa ve ABD merkezli dünyada, dünyanın geri kalanı aynı gelişmeyi gösterememektedir. Çünkü uzun süredir Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinin hayatlarında ciddi kırılmalar oluşmuş (ya da oluşturulmuş) ve bu ülkelerin halkları tarihini, tarihsel başarılarını bilmemekte, onları tanımamakta ve dolayısıyla geçmişleri şu anki

8 Mengüşoğlu, Takıyettin, *Felsefeye Giriş,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003

durumlarına etki edememektedir. Öte yandan sanayi devrimi ya da Fransız aydınlanması sonucundaki Rönesans ve reformlarla insan ve hayat algısı değiştirilmiş ve ona göre toplum ve devlet oluşturulmuştur. Fransız aydınlanması, çok ülkeli-devletli-çok dilli-çok dinli imparatorluk yapısından tek ulus, tek devlet, hatta tek ırklı devlet ve toplum yapısını öne çıkarmıştır. Batı dünyasının Avrupa örneklemli dünya algısının referans alınmasıyla öteden beri "aynı gelenek" içinde yaşayan toplumlar, bölünerek, parçalanarak, gelenek dışında kalmıştır. Sonradan oluşan devletler (SSCB'nin dağılmasından sonra oluşan devletler gibi) bu gelenekten uzaklaştırılmış toplumları zoraki kültürleme yoluyla dil, din ve tarih farklılığı yaratarak ötekileştirmiştir.

Tüm bu etkenlerle, toplumların tarih bilinci ortadan kaldırılmış, öte yandan bireylerin bilinçaltına "işe yaramazlık" duygusu yerleştirilmiştir. Buna karşın, batı tarihi ve batı medeniyeti olumlanarak öykünmeci bir ruh oluşturulmuştur. Bu batıya öykünen ruh halinden kurtulmak gerekir.[9]

Bu bağlamda ülkemizdeki tarih öğretiminin ve eğitiminin hayli sorunlu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Adeta tarihten nasıl nefret ettirilebilir mantığıyla hazırlanan tarih ders kitaplarını (siyasî tarih, bilim tarihi, eğitim tarihi, edebiyat tarihi vs.) incelemek yeterince bilgi verecektir. İlkokul, ortaokul, lise ve hatta üniversitelerin tarih ders müfredatına bakıldığında üç önemli sorunla karşı karşıya geliriz. Birincisi ruhsuzluk, ikincisi bilgiler arası geçiş zayıflığı ve üçüncüsü anlamsız bir tarafsızlık duygusu.

a) Ruhsuzluk; Tarih ders kitapları incelendiğinde görselliğin fazlalığının, gereğinden fazla canlı renklerin kullanılmasının ciddiyeti azalttığı, verilmeye çalışılan bilgilerin ansiklopedik nitelikte olduğu, araya serpiştirilmiş kısa hikâyelerin yüksek beklenti taşıdığı, olayların önü ve sonundan bağımsız, adeta damdan düşer gibi verildiği, antlaşmaların yapıldığı iklimin verilmediği ve özellikle insani öğelerin azlığını görürüz. Sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel şartlar ortaya konulmadan meşrut üzerine yoğunlaşmaya çalışılması nedeniyle insan, toplum ve yönetim iklimi hiçe sayılmakta, bu durum ise tarihi tarihselciliğe indirgeyecek bir ruh hali oluşturmaktadır. Buna günümüz koşullarını (sınavcı sistem vs) ve öğretmenlerin müfredat gardiyanlığı yapmasını da eklersek, içinden çıkılması hayli zor bir tarih eğitimi ile karşılaştığımızı anlarız.

b) Bilgiler arası geçiş zayıflığı; Yine tarih ders kitapları (örneğin 11.sınıf tarih ders kitabı) incelendiğinde bilgiler arası geçişin oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Örneğin söz konusu ders kitapları Osmanlı devletinin ekonomik anlamda zayıflamasını, daha çok iç etkenlere bağlarken, dış ülkelerin özellikle Avrupa ülkelerinin farklı bir ekonomi politika uygulamasına (merkantilist ekonomi) çok az yer ayrılmakta

9 Sezgin, Fuat, *Bilim Tarihi Sohbetleri.* (Söyleşi: Sefer Turan), Timaş Yayınları, İstanbul, 2012

ve bunun etkileri gereğince verilmemektedir. Öte taraftan yeni ticaret yollarının bulunması, Amerika'nın keşfi ve oralardan getirilen gümüşün ekonomiye etkisi gibi olayların Osmanlı ekonomisine yansıtılması cılız kalmaktadır.

c) Tarafsız duruş: Ders kitaplarında görülen ve yukarıda sayılan iki nedenin de (ruhsuzluk ve bilgiler arası geçiş zayıflığı) oluşmasına yol açan etkenlerin başında tarafsız bir duruş sergileme gayreti vardır. Genel olarak bakıldığında eğitim sistemimizdeki ders kitaplarında tarafsız olma duygusu hissedilmektedir. Günümüz bilim anlayışında olumlu bir duygu olmakla birlikte, tarih gibi derslerin öğretiminde Kierkegaard ve Nietzsche'nin ifadeleriyle onur kırıcı ve sakil bir kuruntu haline evrilen tarafsızlık duygusu[10] doğru bir yaklaşım değildir. Öğretmenin, öğrencinin ve toplumun bu konularda tarafı vardır ve bu taraf kendi tarihidir. Kutsallaştırmamak ve eleştirel bir gözle bakmayı da ihmal etmemek şartıyla kendi tarihimizin tarafında durmak zorundayız. Bilgiler arası geçiş zayıflığı başlığında verilen örneği tekrar hatırlarsak; Amerika'nın keşfi, yeni ticaret yolları ve Avrupa'da uygulanan merkantilist ekonominin etkileri ortaya konulur ve Osmanlı yönetiminin bu ekonomik sisteme neden geçemediği anlatılmalıdır. Aksi takdirde temelsiz bir ekonomik bozulma şartları ortaya konulmuş olur.

Öte taraftan okul dışındaki unsurlar (özellikle televizyon ve sinema dizi ve filmleri) bu tarih eğitiminde olumsuz bir etkene sahip olmaktadır. Kendi tarihimizin, yarım yamalak ve yönlendirme temelli anlayış doğrultusundaki sahipsizliği, insanımızın Batı kültürü karşısında ezilmesini yaratmaktadır.

d) Bilim; insana uygun bir hayat oluşturmada ve hayatın gizemini ortaya çıkarmada insan aklının gelişmesinin alanı olan bilim, eğitim paradigmasının evrensel yanına tekabül eder. Eğitim paradigmasını oluşturan unsur olarak bilim, o toplumun tarihinden, kültüründen ve felsefesinden beslenir ama evrensel olarak da insanlara hizmet eder. ABD başta olmak üzere İngiltere ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerin bilimsel alanda hayli ileri olmalarının nedenleri sıralandığında bilimsel araştırmalara geniş ölçekli destek sağlama politikasını benimsemeleri, ekonomik olarak geniş imkân sağlamaları ve dünyadaki ülkelerin en gelişmiş beyinlerini ülkelerine transfer etmeleri gelmektedir. Bu ülkeler hemen her ülkede sıra dışı beyinleri takip etme, onları bulma, geniş imkânlar vererek ülkelerine transfer etme ve onların yaptıkları yenilikleri ise dünya pazarına sunma olarak belirlenen bir politika sürdürmektedirler. Aslında bu politika yeni değil, tarihsel olarak Osmanlı başta olmak üzere hemen her imparatorluğun benimsediği bir politikaydı. Avrupa merkezli ulus devlet anlayışı, bu bilim politikasını da ortadan kaldırmıştır. Türkiye

10 Soccio, D.J., *Felsefeye Giriş*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2010

devlet politikası olarak (çünkü hükümetler gelip geçicidir) araştırma ve bilim politikasını ulusallıktan kurtarmalı ve geniş imkânlar sağlayarak uluslararası bilim insanlarının ülkemize gelmesini ve araştırma veya bilimsel faaliyetler yapmasını özendirmelidir. Çünkü sadece eğitim sistemini geliştirerek gelişmiş bir devlet olunamaz.

Türkiye'nin, onca iyi niyetli geliştirilen düşüncelere ve sistem değişikliğine rağmen, eğitimden beklenen sonucu alamamasının nedeni, kendine özgü bir eğitim paradigmasının olmamasıdır. Sorun, iyi şeyleri yapamamak değil, yaptığınız iyi şeylerin temelinin olmamasıdır. Şöyle de düşünebilirsiniz. Yolunuz var, yolun sonunda ev de var ama o ev sizin eviniz değildir. Yolun sonundaki ev sizin olmadıktan sonra etrafı güllerle çevrili harika bir yolunuzun olması ne anlam ifade eder ve siz hangi şevkle yolunuzda gitmek istersiniz? Peki, "tüm dünya, özellikle batı ülkeleri başarıyor da biz neden başaramıyoruz" diye bir soru sorulacak olursa, bu sorunun yanıtı, o ülkelerin eğitim paradigmalarının olması olarak açıklanabilir.

Eğitim reformu gerekliliği

Tüm bunlardan sonra eğitim sisteminde bir reform yapılacaksa bunu içerik ve yapısal olarak ikiye ayırmak mümkündür.

İçerik olarak özgün bir eğitim paradigması belirlenerek ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite kademelerinde müfredat değişikliğinin yapılması gerekmektedir. Bugünkü haliyle müfredat, her kademede gereğinden fazla ve gereksiz derslerle doludur. Bu nedenle zorunlu eğitim kademesinden (özellikle ilkokuldan) beklenen sadece okumayı, yazmayı bilmesi, dilimizi ve yabancı dili (ya da dilleri) öğrenmesi ve matematiğin en temel konularını bilmesi ve yapmasıdır. Bunun dışında yüksek beklentili bir program, harcanan çabaların heba olmasını ve gereksiz konularla sürekli uğraşmamıza yarayacaktır. Bunun yanı sıra meslek öğretiminin ya da eğitiminin yükseköğretime bırakılması gelmektedir. Öte taraftan üniversite eğitim programları hem azaltılmalı ya da sadeleştirilmeli hem de seçmeli ders sayısı artırılmalıdır. Eğer yönlendirme yapılacaksa, üniversite eğitimi düzeyinde yapılmalıdır.

Yapısal anlamda ise tümevarım yöntemi değil tümdengelim metoduna göre bir reform yapılmalıdır. Türkiye uzun süreden beri, yapısal reformunu ilkokuldan başlatma amacını gütmüştür. Bundan da bir sonuç alınamamıştır. Bu nedenle tümdengelim yöntemi ile yapılacak yapısal düzenlemelere göre reformun başlangıcı lisansüstü eğitimdir. Lisansüstü eğitim, hem eğitim politikası olarak öncelenmeli hem de ekonomik anlamda büyük pay ayrılmalıdır. Lisansüstü eğitim kaliteli olursa, hem eğitim sisteminizin hem de diğer sektörlerin yöneticileri başarılı olur.

Öte taraftan üniversite öğrenim süresi aşamalandırılarak azaltılmalıdır.[11] Kimi bölümlerin 5-6 yılı vardığı üniversite eğitimi yılları oldukça fazladır. En fazla üç sene olarak yapılandırılması gereken üniversite eğitiminin birinci aşaması, hem meslek eğitiminin başlangıcı hem de yönlendirmenin ana aşamasını oluşturmalıdır. İkinci 2-3 senelik üniversite eğitiminde uzmanlaşma olmalıdır. Lisansüstü eğitim ise profesyonelleşme aşaması haline getirilmelidir. Öte taraftan uzaktan öğretim metodu ile lise, üniversite eğitimini ilk aşaması ve bazı lisansüstü alanlar (sosyal bilimler gibi) yaygınlaştırılmalıdır. Bunun ekonomik olduğu kadar kalabalık öğrenci nüfusunun talebini karşılaması gibi yararları da vardır. Öte taraftan yapısal anlamda lise çeşitleri ortadan kaldırılmalıdır. Sadece lise olmalı, Anadolu, genel, sosyal bilimler vb gibi uygulamalar ortadan kaldırılmalıdır. Belki de en önemlisi eğitim sisteminde yapılacak bir yapısal düzenlemelerle okullar illere (belediye, valilik ve sivil toplum kuruluşları) bırakılmalıdır. Bir başka ifadeyle il ya da ilçe anlamında okullar özerkleştirilebilir. Bu özerklik sonucunda açılacak liselere (eğer lise çeşitleriyle devam edilecekse lise türlerine) iller karar vermelidir. Ancak bu özerklik kavramının içeriği netleştirilmelidir. Eğitim sisteminde özerklik denildiğinde, genel eğitim politikasının belirlenmesi ve denetim bakımından merkeze bağlı; yerel ihtiyaçların belirlenmesi ve her türlü eğitsel kararların verilmesi bakımından merkezden bağımsız olma (ya da yerel yönetimlere bağlı) anlaşılmalıdır.

Devletin merkezi anlayışla yürütüldüğü bir sistemde, devlet organlarının herhangi bir alt sistemini, mesela eğitim sistemini, yerel hale getirirseniz, çözüm değil sorun üretmiş olursunuz. Devlet gibi devasa büyüklükte bir sistem de dâhil olmak üzere her sistem, bir vücut gibi büyür, gelişir ve ölür. Nasıl ki, insan vücudunda herhangi bir organı diğerlerine bağlı bir şekilde gelişirse, devletteki her birimde diğerlerine bağlı bir şekilde değişir, gelişir ve büyür. Nasıl ki, bir çocuğun biyolojik gelişimi sırasında herhangi bir organı, mesela burnu ya da kulağı, diğerlerinden hızlı gelişir veya büyürse, biz onu sorun olarak görürsek; devlet aygıtındaki herhangi bir alt birim, mesela eğitim sistemi, fazla gelişirse, sorun (ya da sorunlar) ortaya çıkarır. Bu nedenle eğitim sisteminin merkezilikten yerelliğe (ya da yerinden yönetime) geçmesi, devletin tüm birimlerine yapılacak bir reformla birlikte sağlanmalıdır. Örneğin siyaset, ekonomi (mesela vergilendirme-Kayseri'de herhangi bir üretici esnaftan alınan verginin merkeze ve yerel yönetime

11 Açıkçası tüm dünyada üniversiteye olan talep artırılmaktadır. Bunun sorgulanması gerekir. Nietzsche'nin "Putların Alacakaranlığında" geçen ifadelerine aynen katılıyorum. Şöyle der Nietzsche: "Yükseköğretim ve kalabalıklar; bu iki durum daha başlangıçta birbiriyle çelişir. Yükseköğretim istisnai bir durumdur. Kişi böyle bir ayrıcalığa hak kazanmak için, ayrıcalık sahibi olmalıdır. Bütün yüce ve güzel şeyler hiç bir zaman herkesin ortak malı olamaz. Kültürün gerilemesinin şartı nedir? Yükseköğretimin bir ayrıcalık olmaması! Bizim daha yüksekokullarımızın hepsi öğretmenleri, müfredatı ve öğretim amaçları ile anlaşılması güç bir sıradanlık amacıyla kurulmuş gibidir. Gereksiz bir telaş her yere hâkim olmaya başladı."

aktarılması neden diğer illerle eşit oluyor?), yerel yönetimler, turizm, kültür vb boyutlarda bir yerelleşme yapılmadan, sadece eğitimde yerinden yönetime geçmek (veya okul temelli bir yönetim reformu yapmak) sağlıklı sonuçlar vermeyecektir.

Sonuç

Eğitimde son yıllarda yapılan değişiklikler ya da gelişmeler şöyledir:

1. 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yerine, 12 yıllık zorunlu kademeli eğitim (4+4+4) sistemine geçilmiş ve liseler zorunlu hale getirilmiştir.
2. Üniversiteye girişteki okul katkı puanları ve katsayı farklılıkları kaldırılmıştır.
3. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik dersler (Kuran-ı Kerim, Hz. Peygamberin Hayatı da dâhil) oluşturulmuştur.
4. Okul, derslik, şube ve öğretmen başına düsen öğrenci sayısı mesleki ve teknik ortaöğretim hariç diğer okullarda düşmüştür.
5. İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimdeki okullaşma oranları artmıştır.
6. GSYH'a göre Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi, 2002 yılında %2,13 iken 2013 yılında %3,02'ye; Üniversitelerin bütçesi ise %0,71'den %0,99'a yükselmiştir.
7. İlköğretim öğrencilerine ücretsiz ders kitapları dağıtılmaya başlanmıştır.
8. Liselere geçiş için temel ortaöğretim geçiş sınavı getirilerek, ortaokul 8. sınıfta öğretmen tarafından dönemsel olarak yapılan yazılı sınavlardan bir tanesi merkezi sınav olarak gerçekleştirilmiştir.
9. Toplam üniversite sayısı 104 Devlet, 71 Vakıf olmak üzere 175'e ulaşmıştır.
10. FATİH Projesi ile meslek liseleri dışındaki liselerin tümünü□ oluşturan 84.921 sınıfa akıllı tahta yerleştirilmiş□; öğretmen ve öğrencilere 62.800 adet tablet dağıtımı gerçekleştirilmiştir.
11. Engelinden dolayı zorunlu öğrenim çağında olup okula gidemeyenlere evde eğitim hizmeti 2007 yılından itibaren verilmeye başlanmıştır.
12. 2003 yılından 2014 tarihine kadar 448.274 kadrolu öğretmen alımı sağlanmıştır.

Ancak YÖK, öğretmen yetiştirme sistemi, yabancı dil öğretimi, müfredat değişikliği ve yönetsel anlamda eğitimde yerelleşme alanlarında; kısaca eğitimin iki ana boyutu olan yapısal (özerkleştirme) ve içerik (müfredat) anlamında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Oysa bu hedefler "esas" hedeflerdir. Bugünkü müfredatın yerli, milli ve kendi medeniyetimize uygun olmaması, kimi kişi ya da grupların zihinlerinin yerli, milli ve kendi medeniyetimize uygun olmamasını sağlamıştır. İşte müfredat, bu kadar önemlidir.

Kaynaklar

Baudrillard, Jean, *Simulakrlar ve Simülasyon*, (Çev: Oğuz Adanır), Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2006

Baudrillard, Jean, *Çaresiz Stratejiler*, (Çev: Oğuz Adanır), Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2011

Biraderoğlu, A. *Düşünme Üzerine,* Kayseri Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, Kayseri, 2013

Mengüşoğlu, Takıyettin, *Felsefeye Giriş,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003

Sezgin, Fuat*, Bilim Tarihi Sohbetleri*. (Söyleşi: Sefer Turan), Timaş Yayınları, İstanbul, 2012

Soccio, D.J., *Felsefeye Giriş*, Kaknus Yayınları. İstanbul, 2010

Ülken, H.Z., *Eğitim felsefesi*, Doğu-batı yayınları, Ankara, 2013

Ginsburg, H. ve Opper, S., Piaget's Theory of Intellectual Develoopment, An Introduction, Prentice Hall, Inc., 1969

About Turkısh Educatıonal Paradıgm And The Necessıty For Formıng A New Paradıgm

İsmail Aydoğan

Abstract

Turkish education paradigm has not indicated local, national and its civilization features since the Tanzimat Reform (1839) because Turkish education paradigm had been shaped by the paradigm of western world as from this term. Most components of educational system faced changes except for two elements such as structural and curriculum. However, these changes targeted to educate an average person. This average person who was educated as ignorant of self-history, self-culture and self-philosophy and his/her thought has become a persistent client for the global capital and global notions. Based on the compass metaphor it can be argued that educational systems' should educate people that one of their foots on their original thought and other one on universal thought however in contrast Turkish educational system designed to educate people who put universal culture to the center and sometimes considers their original culture. Therefore, in terms of educational system the most important thing to do must be an original curriculum and confident and autonomous administration.

Keywords: Paradigm, education philosophy, education reform

Türkiye'nin Eğitim Paradigması Ve Yeni Paradigma Oluşturma Zorunluluğu Üzerine

İsmail Aydoğan

Özet

Türkiye'nin eğitim paradigması Tanzimat döneminde itibaren yerli, milli ve kendi medeniyetinin özelliklerini göstermemektedir. Çünkü bu dönemden itibaren Türk eğitim paradigması batılı ülkelerin paradigması tarafından oluşturulmuştur. Eğitimin yapısal ve içerik (müfredat) olarak iki ana unsuru hariç, diğer tüm alanlarında sürekli bir değişiklik ya da iyileştirmeler yapılmıştır. Ancak yapılan bu değişiklikler, ortalama bir insan yetiştirmeyi hedeflemiştir. Tarihinden, kültüründen ve kendi felsefesinden habersiz yetiştirilen bu insan ve düşüncesi, küresel sermaye ve fikirlerin sürekli alıcısı olmuştur. Bu nedenle eğitim sistemi açısından yapılması gereken yerli bir müfredat ve özgüvenli-özerk bir yönetim olmalıdır.

Anahtar kelimeler: Paradigma, eğitim felsefesi, eğitim reformu